

Yhteistyöllä pätkätyöntekijöiden asiaa eteenpäin

Uusi opas pätkätyösuhteisille ilmestynyt

TJS Opintokeskuksen uusi julkaisu [Pätkätyössä, selviytymisen opas](#) julkaistiin 25.5.2010, klo 9 Itä-Pasilassa, Helsingissä. Sikke Leinikin väitöskirjaan (2009) perustuva käytännönläheinen opas tarjoaa työvälaineitä työuran ja osaamisen hallintaan, omaan jaksamiseen ja työelämän käytäntöjen parempaan tuntemukseen. Kirjoittajan, Sikke Leinikin, lisäksi oppaan tekemiseen on osallistunut liittojen edustajista koostuva taustaryhmä, johon ovat kuuluneet: Marjatta Pitkänen OAJ:sta, Ritva Siikamäki Akavasta ja Jarmo Lahti Ertosta.

Kirjan julkistamistilaisuudessa toimihenkilöliittojen edustajat kertoivat, millaista työtä liitot tekevät pätkätyöntekijöiden hyväksi. Tehyä edusti puheenjohtaja Jaana Laitinen-Pesola, OAJ:ta työmarkkina-asiamies Kristiina Tuhkiainen ja Ertoa puheenjohtaja Tapio Huttula.

Tutkimus pätkätyön haitoista nosti esiin kehittämisajatuksia

Sikke Leinikin väitöskirjan sisältö nosti esiin pätkätyön haitat terveydelle, identiteetin rakentumiselle, työn tuottavuudelle, työn kehittämiselle ym. Pätkätyö vaikeuttaa työntekijän jaksamista. Samalla nousi esiin selkeitä parannusehdotuksia, joihin työpaikoilla voitaisiin tarttua.

- Tarvitaan hyviä perehdyttämiskäytäntöjä. Työntekijä on perehdytettävä paitsi työn sisältöihin myös työpaikan käytäntöihin. Hänet on otettava mukaan työn kehittämiseen, vaikka työsuhde olisikin määräaikainen.
- Pätkätyösuhteessa oleva tarvitsee tietoa myös työsuhteen ehdoista, työntekijän oikeuksista ja velvollisuuksista. Myös työpaikalla saattaa olla epäselvää, mihin määräaikainen työntekijä on oikeutettu ja mihin ei. Esimerkiksi määräaikaisen työntekijän pääsy työterveyshuollon palveluiden piiriin riippuu työnantajan hyvästä tahdosta.
- Pätkätyöntekijä ei ole yksin, vaikka siltä tuntuisikin. Tukea ja neuvontaa on saatavilla, mutta tietoa tästä välttämättä ei.
- Työnantajat ja henkilöstön edustajat tarvitsevat ohjeistusta erilaisissa työsuhteissa työskentelevien elämänhallinnan ja sitoutumisen tukemiseksi. Lisäksi tarvitaan yhteiskunnallisia päätöksiä muissa kuin toistaiseksi voimassa olevissa työsuhteissa työskentelevien tasa-arvoisen kohtelun ja toimeentulon takaamiseksi.

Miksi pätkätyötä teetetään

Pätkätyö ei johdu työntekijän henkilökohtaisista ominaisuuksista. Julkisella sektorilla säästöpainet aiheuttavat tarvetta käyttää pätkätyösuhteisia puskurina, jonka kokoa

voidaan säädellä. Työtä on, mutta esimerkiksi valtiontalouden säästöohjelman vuoksi varoja vakinaistamiseen ei. Yksityisellä sektorilla erilaisten työsuhteiden kirjo kulkee usein käsi kädessä uuden työn murroksen kanssa. Vakituisen työsuhteen sijaan töitä tehdään pätäkissä, vuokratyönä, freelance työsuhteissa ja itse itsensä työnantajana toimien. Työn teettämisen tapojen muutokseen kuuluu lisäksi työn tuottavuusvaatimusten kiristyminen.

Itse itsensä työllistävien ja freelancereiden etu työnantajalle on se, että yrityksen yrittäjyysriski sekä työntekijän vakuutusmaksu voidaan niiden avulla siirtää työntekijän kannettavaksi. Muissa kuin vakinaisissa työsuhteissa toimivat myös järjestäytyvät heikommin, jolloin työnantajan yksipuolinen vallankäyttö lisääntyy. Itsensä työllistävät puolestaan jäävät edunvalvonnan ulkopuolelle, koska kilpailulainsäädäntö rajoittaa heidän järjestäytymisoikeuttaan.

Miten toimihenkilöliitot tukevat pätkätyösuhteisia

Kaikki liitot tarjoavat työsuhdeneuvontaa ja oikeusapua pätkätyöntekijöille ja he käyvät neljännesvuosittain läpi OAJ:n työsuhteiden tilan. OAJ:n edustaja Kristiina Tuhkiainen kertoi, että jäsenet ottavat yhteyttä päivittäin. Pätkätyötä tekevillä jäsenillä on ongelmia sekä työsuhteen että työnantajan tarjoamien koulutusten ja työterveyshuollon osalta. OAJ onkin tehnyt yhdessä kuntatyönantajien kanssa oppaan määräaikaisessa työsuhteessa työskentelevien tukemisen hyvistä käytännöistä. OAJ:n jäsenillä on oikeusturvavakuutus, joka maksaa jäsenen kulut, mikäli riita-asia joudutaan viemään oikeuteen. Riitauttaminen on myös kannattanut, koska hävitty juttu käy kunnalle kalliiksi. Yksi kallis oikeudenkäynti kunnassa onkin saattanut aiheuttaa oikean vakinaistamisien aallon, kun on haluttu välttää uudet korvausvaateet.

Kaikki määräaikaiset eivät uskalla riitauttaa perusteettomia määräaikaisuuksiaan, koska pelkäävät, etteivät riitauttamisen jälkeen enää työllisty kyseiselle työnantajalle. Pelkoon on myös aiheita. Lisäksi OAJ:n Marjatta Pitkänen oli huolissaan kustannuksista, joita pätkätyössä uupuminen aiheuttaa koko yhteiskunnalle.

Mitä uutta pätkätyösuhteisten hyväksi on tekeillä

Tehyn puheenjohtaja Jaana Laitinen-Pesola kertoi Tehyn 2007-2009 kestäneestä Työsuhteiden terveystarkastus –kampanjasta, jonka toimintamalli on vakiinnutettu nyt osaksi Tehyn normaalia työtä. Työsuhteet käydään läpi paikallistasolla työpaikka kerrallaan ja tarkistetaan, onko laittomia määräaikaisuuksien ketjutuksia. Pahimmat väärinkäyttötapaukset pyritään viemään oikeuteen.

Erton puheenjohtaja Tapio Huttula kertoi liittonsa laajansa neuvonta- ja koulutuspalveluiden kirjosta. Pätkätyösuhteisille on oma neuvontapalvelu. Vuokratyöntekijöille on oma kohtauspaikka verkossa www.rentola.fi ja kaikille on tarjolla

uraohjausta, oman osaamisen tunnistamiskoulutusta, työnhakukoulutusta ja elämänhallintavalmennusta.

Erto on myös solminut ensimmäisen vuokratyöntekijöitä koskevan työehtosopimuksen. Edunvalvontapuolella Erto näkee tärkeänä lainsäädäntöön vaikuttamisen. Nykyinen työehtosopimuslaki on laadittu pääosin 1960- ja -70 -luvulla, jolloin vallitseva työsuhdemuoto oli vakituinen työsuhde. Työ- ja sosiaalilaille sekä työehtosopimuksille pitäisikin tehdä ”päpäys” eli lakien tarkastelu pätkätyönäkökulmasta: sisältyykö lakeihin sellaisia rakenteellisia tekijöitä, jotka asettavat pätkätyössä olevat eriarvoiseen asemaan vakinaisessa työsuhteessa olevien kanssa.

Yhtenä esimerkkinä puheenjohtaja Huttula kertoi Erton viime vuonna esille ottamasta ajatuksesta saada vuosilomapankki määräaikaisille. Ajatus on saanut kannatusta keskusjärjestö STTK:lta ja työministeriltä, mutta toteutus vaatii lainmuutoksia ja päätöksen rahoituksen periaatteista. Huttula toivoo, että määräaikaisten vuosilomapankki saataisiin mukaan seuraavaan hallitusohjelmaan.

Itse itsensä työllistävät ovat liittojen edunvalvonnan katveessa

Itsensä työllistävät eli muodollisesti yrittäjäasemassa olevien pätkätyöntekijöiden edunvalvonta asettaa liitoille uusia haasteita. Asema työsuhteen ulkopuolella voi aiheuttaa sen, että liitto ei pysty neuvottelemaan näiden työntekijöiden eduista.

Erton puheenjohtaja Tapio Huttula totesi, ettei itsensä työllistävästä useinkaan voida puhua aitoina yrittäjinä, koska moni tekee työnsä yhdelle ainoalle työnantajalle ja on tästä riippuvainen. Tähän sektoriin siirtyy koko ajan lisää työntekijöitä, vaikka yhteiskunnassa ei ole ajateltu, miten hoidetaan näiden ihmisten työttömyys- ja sosiaaliturva. Kuten Sikke Leinikki totesi, on myös suuri kysymys, millaisia työn mitoituksia noudatetaan silloin, kun henkilö työllistää itse itsensä.

Huttulan mukaan ay-liikkeen tulee kantaa huolta myös itsensä työllistävästä, koska muutoin on suuri riski sille, että työmarkkinoille syntyy kahden kerroksen väkeä.

Työterveyshuollon ja kouluttautumismahdollisuuksien puuttuminen ovat riski määräaikaisille

Työhyvinvoinnin puutteet johtavat määräaikaisten kohdalla kohonneeseen terveysriskiin. Samaan aikaan laki ja työehtosopimukset kuitenkin mahdollistavat määräaikaisten rajaamisen työterveyshuollon palveluiden ulkopuolelle. Lyhytnäköinen säästäminen tulee kuitenkin yhteiskunnalle kalliiksi, koska työpahoinvoinnin lasku maksetaan kalliimpina terveysongelmina ja ennenaikaisina eläköitymisinä. Myös vuorotteluvapaa, joka on tarjonnut monelle työssä olevalle mahdollisuuden hengähdystaukoon, on ajatuksellisesti ja yleensä käytännöllisestikin pätkätyöläiselle mahdoton saavuttaa.

Agronomiliiton edustaja tilaisuudessa otti esille oman järjestönsä parissa tehdyn tutkimuksen, jonka mukaan määräaikaisten mahdollisuudet jatko- ja täydennyskoulutautumiseen ovat normaalia selvästi heikommat. Ongelma on havaittu muissakin toimihenkilöliitoissa, mutta sen ratkaisemiseen ei ole yksiselitteistä lääkettä.

Yhteistyötä pätkätyön haittojen torjumiseksi

Kuten Pätkätyössä oppaan ilmestyminenkin osaltaan osoittaa, ay-järjestöt toimivat koko ajan epävarmassa työllisyystilanteessa olevien hyväksi. Monet yksittäiset liitot ovat asiassa erittäin aktiivisia, mutta mediajulkisuudessa toiminta ei näy. Ay-järjestöille onkin suuri haaste tehdä toimintaansa näkyväksi, jotta pätkätyöntekijätkin saataisiin entistä enemmän järjestäytymään. Vireillä on myös järjestörajat ylittäviä yhteistyöhankkeita ja –työryhmiä, kuten Yrittäjät-STTK.